

УДК 373.24

Коломоєць Т.Г.

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ

Стаття присвячена актуальному питанню, що полягає у формуванні уявлення про важливість розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях з художньої праці. У статті поставлено за мету дослідити особливості розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами художньої праці. Для досягнення мети використано методи аналізу, узагальнення, систематизації, логіки та дедуції. Практичне значення одержаних результатів полягає у дотриманні вихователями дошкільних навчальних закладів сформованих у статті принципів розвитку творчих здібностей. Перспектива подальших досліджень полягає у формуванні механізму взаємодії вихователя дошкільного навчального закладу із вихованцем на основі інтерактивних психолого-педагогічних методів і засобів навчання.

Ключові слова: *творчі здібності, художня праця, заняття, креативність, дошкільна освіта.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку суспільства обумовлюють важливість виховання нового типу особистості – творчого та креативного, з високим рівнем духовності та культури. Відповідно, особливості важливості набуває виховання у підростаючого покоління спроможності творчо мислити, приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни оточуючого середовища, творити нове і перспективне. Отже, розвитку творчих здібностей особистості варто приділяти особливу увагу ще на етапі дошкільної освіти. Ідея унікальності дитини, важливості розвитку її творчих здібностей, можливості вдосконалюватися та креативно розвиватися є основою формування її творчого потенціалу. Крім того, ідея розвитку творчої особистості знаходить відображення і в основних нормативних освітніх актах: Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 рр. [1], Законі України «Про дошкільну освіту» [2], Базовому компоненті дошкільної освіти

[3, с. 13].

Одним з провідних шляхів розвитку творчих здібностей дитини прийнято вважати образотворчу діяльність, а саме заняття з художньої праці, що проводяться у дошкільних навчальних закладах (далі – ДНЗ). Така художньо-конструктивна діяльність, без використання чітких шаблонів та моделей, дозволяє дитині варіювати під час формування готової поробки, формує як просторову уяву, так і націлює на пошук нових способів реалізації уяви, забезпечує розвиток внутрішніх творчих можливостей дошкільнят у відповідь на їхні потреби та інтереси.

Художня праця є чи не найбільш цікавим видом діяльності дітей дошкільного віку. Аналіз наукового доробку засвідчує, що в науці немає смислової диференціації поняття творчості, а існує різноманітність його значень. Тому дослідження формування творчої особистості має комплексний характер і недостатньо ґрунтовно вивчено, а відтак не знайшло повного відображення у психолого-педагогічній теорії і практиці. Проблема полягає ще й в тому, що вихователі ДНЗ недооцінюють і не достатньо використовують заняття з художньої праці. У зв'язку з вищенаведеним актуальним вважається узагальнення вже відомих та пошук нових підходів до подальшого удосконалення процесу розвитку творчих здібностей вихованців ДНЗ засобами художньої праці.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема розвитку творчих здібностей у дітей будь-якого віку є однією з актуальних як у педагогіці, так і у психології. Багато публікацій з цього приводу можна знайти серед праць таких науковців, як Н. Ветлугіна, Л. Богоявленська, Л. Венгер, Л. Виготський, Т. Григор'єва, В. Давидов, А. Запорожець, В. Левін, О. Лук, О. Матюшкін, В. Моляко, О. Нікіфорова, Л. Парамонова, Я. Пономарьов, Б. Теплов, П. Якобсон. Вказаними науковцями досліджувалися різні аспекти творчого виховання та освіти: сутність, компоненти, методики, засоби, прийоми навчання тощо. В той же час мало уваги приділяється конкретним методикам навчання образотворчій діяльності, зокрема, художній праці.

Метою даної статті визначено дослідження особливостей розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами художньої праці. Виходячи з вказаної мети, особливої уваги заслуговують такі завдання:

- здійснити критичний аналіз питань розвитку творчих здібностей у дитини;
- сформуванню модель розвитку творчих здібностей на основі інтегрованої якості особистості;
- визначити особливості та принципи формування творчих здібностей дошкільників засобами художньої праці.

Методами дослідження виступають: аналіз літературних джерел, узагальнення, систематизація, логічний та дедуктивний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування будь-яких здібностей у дитини пов'язане, перш за все зі специфікою оточуючого середовища, з тими фактами, подіями, які відбуваються в її житті, та участь у яких вона приймала. Уява дитини працює на основі вже набутого раніше досвіду з тих чи інших питань. І тут велику роль відіграють не тільки мотиви до пізнавальної діяльності на основі формування причинно-наслідкових зв'язків, а і прагнення до нового, невідомого, цікавого. Як відомо, ще В. Сухомлинський писав, що особистість дитини – це скоріше результат її саморозвитку, ніж регульованого розвитку, а психологічним механізмом реалізації такого саморозвитку є поєднання впливу дорослого і само активності дитини з переважанням останньої. Саме таку взаємодію він називав гуманістичною [4].

Досліджуючи психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей у дитини дошкільного віку ряд авторів наголошують на тому, що творчість веде до активного розвитку особистості, прагнення її до самореалізації. Більшість з них сходяться в тому, що творчість – це практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, виявлення нових фактів та зв'язків між ними, властивостей, закономірностей їх функціонування тощо.

Як влучно зазначає Л. Виготський, творчість є постійним супутником

дитячого розвитку, результатом якої стає ініціативність і самостійність мислення, здатність до самовираження у акті творчої діяльності. Він зауважує, що «найвищий вияв творчості і досі доступний лише небагатьом обраним геніям людства, але в буденному житті ... творчість є необхідною умовою існування, і все, що виходить за межі рутини і в ньому міститься щось нове, зобов'язане своїм походженням творчому процесу людини» [5, с. 34].

Дослідження проблеми розвитку творчих здібностей О. Лук здійснює, спираючись на життєдіяльність відомих творчих людей (музикантів, художників, учених, винахідників а ін.). Вивчивши ряд біографій, він виділив наступні творчі здібності людини [6, с. 62]:

- здібність бачити проблему там, де її не бачать інші;
- здібність згортати розумові операції, замінюючи кілька понять одним і використовуючи більш місткі в інформаційному відношенні символи;
- здібність застосувати навички, набуті при вирішенні одного завдання до вирішення іншого;
- здібність сприймати дійсність цілісно, не подрібнюючи її на частини;
- здібність легко асоціювати віддалені поняття, творча уява;
- здібність пам'яті видавати потрібну інформацію в потрібну хвилину;
- гнучкість мислення;
- здатність вибирати одну з альтернатив рішення проблеми до її перевірки;
- здатність включати сприйняті відомості у вже наявні системи знань;
- здатність бачити речі такими, які вони є, виділяти спостережуване з того, що привноситься інтерпретацією;
- легкість генерування ідей;
- здатність доопрацювання деталей для вдосконалювання первісного задуму.

М. Веракс розглядає творчі здібності людини як індивідуальні її особливості (специфічні якості), які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду [7, с. 9].

В. Барко, досліджуючи природу формування творчих здібностей, розглядає їх як «природну функцію мозку, яка виявляється і реалізується в діяльності при наявності спеціальних здібностей у тій чи іншій конкретній діяльності [8, с. 49].

Виходячи з наведеного аналізу наукових поглядів на особливості розвитку творчих здібностей особистості, можна констатувати, що дана проблема є різноаспектною. В думках науковців немає єдності в плані точної констатації сутності його значення. Творчість розглядається як сфера особистості, її творчі здібності, природа їх появи та особливостей прояву, діяльність та її результати.

Крім того, можна відзначити, що до основних чинників розвитку творчих здібностей науковці І. Лернер та М. Скаткіна частіше всього відносять такі риси особистості, як: характер, сила волі, завзятість, винахідливість, наполегливість, пристрасть, бачення проблем та вміння бачити альтернативу рішення і т.і [9, с. 39]. Тобто здатність дитини до творчості – це цілий набір індивідуальних особистісних якостей, а не одна вузькоспрямована якість, відсутність якої назавжди позбавляє людину (дитину) творчо мислити та творчо підходити до розв’язання проблемно-пошукових ситуацій. Фактично, здатність до творчості – це інтегрована якість індивідуальних якостей особистості (рис. 1).

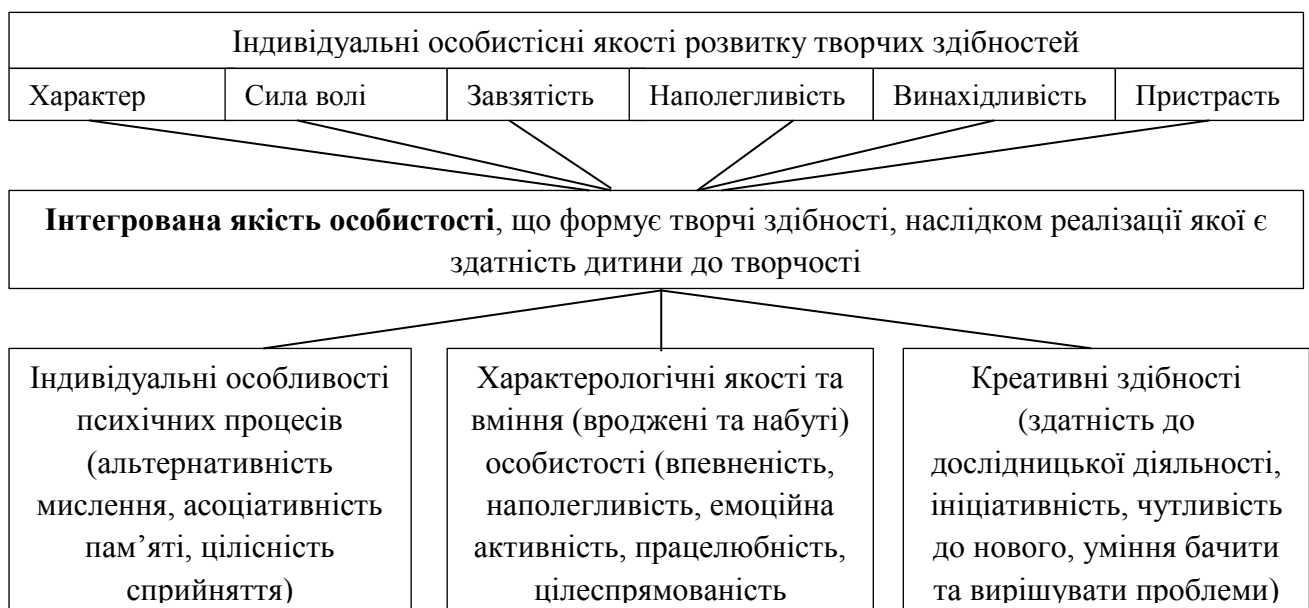

Рис. 1. Модель формування інтегрованої якості розвитку творчих

здібностей особистості

Отже, розвиток творчих здібностей дитини – це відносно самостійна та динамічна система окремих особистісних якостей, що у поєднанні між собою утворюють інтегровану якість, що формується та проявляється у творчій діяльності і забезпечує розвивальну взаємодію особистості з навколишнім середовищем у процесі проблемно-пошукової діяльності. Між іншим, така система передбачає наявність креативного компонента як передумови формування додаткових пошукових мотивів, які сприяють успішній творчій діяльності. Адже нерідко творчу особистість називають креативною особистістю.

Повертаючись до особливостей розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку, можна відмітити, що за умов правильного виховання та сприятливих умов оточуючого середовища у дитини інтенсивніше розвивається сприйняття часу і простору, образне мислення, творча уява, проблемно-пошукові нахили діяльності. Якщо ці аспекти не будуть повноцінно сформовані в дошкільному віці, надалі ці прогалини будуть позначатися в шкільному та дорослому житті.

На нашу думку, можна виділити такі важливо значимі моменти розвитку творчих здібностей дошкільників, які можуть бути реалізовані на заняттях з художньої праці:

- предметно-навчальна діяльність – формує пізнавальні процеси дитини, цілі та мотиви її поведінки, дозволяє засвоювати знання про предмети;
- емоційно-предметне спілкування – збагачує новими враженнями, формує уявлення про оточуюче середовище;
- гра – засвоєння властивостей та ознак предметів, змінення дій, засобів створення чогось нового, що не існує у реальності, зв'язків між процесами та явищами, набуття соціальних навичок тощо;
- художньо-продуктивна праця – розвиток образного конструкторського мислення, уяви, художніх здібностей.

Загалом же, художня праця виступає головним інструментом формування

мети діяльності та способів її досягнення, що також є немаловажливим при формуванні творчої особистості. При цьому особливості ранньої творчої діяльності під час художньої праці проявляються в тому, що:

по-перше, творчі прояви дитини спостерігаються досить рано та носять індивідуальний характер. Саме тому дитячі вироби на заняттях з художньої праці можуть бути досить різноманітними навіть при однотипній постановці завдання;

по-друге, для дитячої творчості характерні непередбачуваність та спонтанність, що також дозволяє отримати досить різноманітні результати художньо-конструктивної діяльності з різних матеріалів: паперу, картону, природнього і покладкового матеріалів тощо.

по-третє, дитина під час творчої діяльності проявляє підвищену допитливість, що може слугувати фактором нестандартного підходу до стандартних ситуацій;

по-четверте, під час художньої праці дитина відчувається в своєрідному самотійному середовищі, на певний момент вільному від впливу дорослих і створює власне, нове, те, що не існує в реальному житті;

по-п'яте, у дитини під час художньої праці розвивається уява для створення творчого образу (особливо з природнього матеріалу): оригінального, варіативного, гнучкого.

Підводячи підсумок проведеного дослідження, можемо сформулювати основні принципи розвитку творчих здібностей на заняттях з художньої праці:

– принцип комплексності – лише використання широкого набору методів і засобів навчання під час занять з художньої праці дозволить проводити всебічний розвиток творчих здібностей;

– принцип ієрархічності – завдання на заняттях мають надаватися по мірі наростання складності та всебічної варіативності (від простого до складного та більш складного);

– принцип індивідуальності – можливість дитини при формуванні поробки внести свій авторський (індивідуальний) внесок у її створення

(відмінність форми чи кольору певної частини поробки, власний спосіб поєднання частин поробки тощо);

– принцип пізнавальності – розвиток у дитини допитливості на основі формулювання загальної мети заняття та використання творчого пошуку шляхів її досягнення;

– принцип інтерактивності – можливість в заданий момент часу швидко продукувати творчі результати;

– принцип оригінальності – здатність формувати нові, неочікувані ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих;

– принцип самостійності – можливість самостійного творчого пошуку виготовлення поробки (лише коли дитина не в змозі самостійно зробити поробку, дозволяється допомога дорослих, інакше творчі здібності розвиваються повільніше або не розвиваються взагалі).

Висновки. Таким чином, заняття з художньої праці сприяють розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку оскільки вносять у мислення дітей варіативність, індивідуальність, допитливість, оригінальність, креативність. Сформована у статті модель формування творчих здібностей дитини дозволила розглядати їх як комплексну категорію – інтегративну якість особистості, яку потрібно всебічно розвивати ще у дошкільному віці. Перспективою подальших досліджень в цьому напрямку визначено формування механізму взаємодії вихователя ДНЗ із вихованцем на основі інтерактивних психолого-педагогічних методів і засобів навчання.

Використані джерела:

1. Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2021 рр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www. Meduniv .lviv .ua /files/info/nats_strategia.pdf](http://www.Meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf)

2. Про дошкільну освіту. Закон України від 11.07.2001 № 2628-III (Редакція станом на 04.08.2015 р.).

3. Базовий компонент дошкільної освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ldnz6-posmyshka.ucoz.ru/baza/bazovij_komponent_

doshkilnoji_osviti_ukrajini-nova.pdf

4. Сухомлинський В. Про розвиток творчої особистості школярів: індивідуальний та диференційований підхід. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pandia.ru/text/79/530/42611.php>

5. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : психологический очерк / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.

6. Лук А.Н. Психология творчества / А.Н. Лук. – М. : Наука, 1978. – 125 с.

7. Веракс М. Діалектичне мислення і творчість / М. Веракс // Питання психології. – 1990. – №4. – С. 9 – 13.

8. Барко В. Як визначити творчі здібності дитини? / В. Барко – К. : Україна, 1991. – 49 с.

9. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики / М.Н. Скаткин – М. : Педагогика, 1984. – 96 с.

KolomoietsT.

DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN'S CREATIVITY AT THE CLASSES ON ART WORK

The article is devoted to the actual question, which consists in the formation of understanding of the importance of developing creative abilities in preschool children at the classes on art work. The aim of the article is to explore the peculiarities of the development of preschool children's creative abilities by means of art work. The methods of analysis, generalization, systematization, logic and deduction are used to achieve the goal.

The multidimensional concept of "creativity" is considered. Some scientists consider creativity as a necessary condition for the existence of the person, as a practice, the result of which is the new, original, unique values created by the child. Thus, the creativity of children - is just the result of the activity, combined with the influence of teaching adults.

The development of creative abilities of the preschool age child promotes active, harmonious development of personality. Scientists distinguish the chain of creative abilities, the main ones include such as: ability to perceive reality of the whole, to see the problem, to find new, innovative ways to solve it, the ease of generating ideas, flexibility of thinking and developed imagination.

As a result of the analysis of the scientific work, it can be stated that this problem is multidimensional. Creativity is considered as a sphere of personality, its creative abilities, the nature of their appearance and peculiarities of their manifestation, an activity and its results, character. We consider the child's ability to creativity as an integrated quality of individual qualities of the personal, the model of formation of which is presented in the article.

Important aspects of development of preschool children's creative abilities in the process of art work classes are considered and singled out as a productive art and constructive activity. The basic principles of development of the children's creative abilities during art work are formed. These include: the principles of complexity, hierarchy, individuality, cognition, interactivity, originality, independence.

The practical significance of the obtained results is in compliance of the principles of the creative abilities' development, which have been formed in the article, by the educators of pre-school educational institutions. The prospect of the further research is in the formation of interaction mechanism between the educator of a preschool educational institution with a pupil on the basis of interactive psychological and pedagogical methods and means of training.

Keywords: *creative abilities, art work, classes, creativity, preschool education.*

Стаття надійшла до редакції 01.11.2017 р.